

Preko četiri decenije kulturno-prosvjetne misije

U povodu izlaska
novog broja *Analaz Gazi*
Husrev-begove biblioteke

Anali Gazi Husrev-begove biblioteke po više osnova danas se mogu svrstati među najznačajnije časopise u Bosni i Hercegovini. Bilo bi previše nabrajati sve razloge za izrečenu konstataciju te ćemo spomenuti samo neke od njih. Prije svega, tradicija kontinuiranog izlaženja koja s brojem koji ovdje predstavljamo (XXXIV) već dobarano ulazi u doba "pune zrelosti". Naime, časopis je nedavno (2012) obilježio četrdeset godina izlaženja, i svoje kulturno-prosvjetne misije. Drugi razlog je što se ubraja među rijetke časopise koji se bave specifičnom epohom koja povijesno, kulturološki, civilizacijski i identitarno u dobroj mjeri određuje i suvremeno biće Bosne. Treći razlog koji je nužno istaći, a proistječe iz naprijed navedenog, jeste što uz *Prilog za orijentalnu filologiju* predstavlja jedini specijalizirani časopis u Bosni i Hercegovini koji se u cijelosti bavi kulturnom poviješću Bosne osmanskoga perioda, prvenstveno pisanom kulturnom baštinom ali i drugim vidovima naslijeđa iz sfere materijalne kulture islamskog civilizacijskog kruga te islamskom duhovnošću. Po tome je bez ikakve sumnje na našim prostorima jedinstven.

To je danas jedini povijesni i kulturološki časopis u Bosni i Hercegovini koji se u potpunosti može osloniti na vlastite "izvorne resurse", rukopise i razne druge vrste primarnih izvora, radi čije je znanstvene valorizacije i afirmacije i pokrenut 1972. godine. Naravno, naprijed istaknuto ne ograničava časopis isključivo na doba osmanske vladavine, niti samo na izvore Gazi Husrev-begove biblioteke. Sve ono što se uklapa u tematsku koncepciju časopisa a tiče se doprinosa i unapređenja znanstvenih rezultata, afirmacije i proučavanja islamske duhovnosti i kulture, čak i modernog doba, ima svoje mjesto u *Analima*. To, dakako, potvrđuje i ovaj

broj. Osim naprijed istaknutog, ovdje želimo samo sumarno istaći neke dosadašnje rezultate *Analaz*. U trideset i četiri broja, od kojih je većina dvobrobroj, objavljeno je ukupno 466 radova na 6.021 stranici iz različitih oblasti, književnosti, kulturne historije, jezika, bibliotekarstva, sufizma i drugih disciplina. Neki brojevi su tematski nastali kao rezultat naučnih skupova. Na taj način u nekim općim naznakama moglo bi se govoriti još. Ovdje ipak želimo pozornost skrenuti na posljednji broj.

Ako bi se željelo generalizirati, onda bi se u najkraćem moglo istaći sljedeće. Ovaj 34. broj volumena 267 stranica, sadrži ukupno 14 radova, 4 prikaza i jedan osvrt. U ovom broju prepliću se povijesne teme, teme iz sfere duhovnosti, jezika i književnosti orijentalno-islamskog povijesnog i kulturno-civilizacijskog kruga, ali i neka pitanja modernoga doba, koja imaju poveznice s islamskom tradicijom, posebno onim pitanjima koja se izravno tiču sudbine, života i položaja muslimana na ovim prostorima. Stoga, možemo kazati da je jedna od odlika ovog broja, spoj prošlosti s modernošću druge polovine 20. stoljeća. Kako tematski i vremenski, tako ovaj broj možemo promatrati sa stanovišta autora i saradnika, kao spoj "znanstvenog iskustva" i "nadolazeće znanstvene mladosti". Dakle, pored čitaocima ovog časopisa nekih već dobro poznatih autora i saradnika, poput *Azre Gadžo*, hfz. *Hase Popare*, *Osmana Lavića*, *Fazilete Hafizović*, *Mustafe Jabića*, *Kerime Filan*, *Fikreta Karčića*, zatim po spisateljskom stažu nešto mlađih, ili saradnika srednje generacije, *Namira Karahalilovića*, *Munira Mujića*, *Nusreta Kurjakovića*, na znanstvenim horizontima javljaju se i neka nova imena, poput *Nihada Dostovića*, *Munira Drkića*, *Fatime Tinjak* i *Faruka Taslidže*.

Redosljedom autora navodimo i naslove radova ovoga broja: *Defter donacija upućenih u dva Časna Harema / Surre Defteri iz 1617/18. godine; Ko je bio Abdullah-paša koji je ukopan u haremu Careve džamije u Sarajevu 1105/1694. godine; Mustafa-paša*

Babić i njegova rukopisna zaostavština; Različite refleksije osmanskog osvajanja srednjodalmatinskog zaleđa; Eksklamativne rečenice čuđenja u Kuranu; Iz bosanske historijske antroponomastike: ime i pokraćeno ime; Starovi vodstva islamske zajednice u Jugoslaviji povodom zabrane nošenja zara i feredže; O ortografskim karakteristikama najznačajnijeg rukopisnog primjerka djela Perivoj slavuja (Bolbolestan) autora Fevzije Mostarca; Odnos putopisnog subjekta i objekta u putopisu Muhameda Ali-paše; Ljetno putovanje u Bosnu i Hercegovinu; Nacionalizacija gradskih vakufa u Gradačcu 1974. godine; Nove vijesti o Bahši-begovom vakufu u Zvorniku u Istočnoj Bosni; Rukopisi mesneviye u Gazi Husrev-begovoj biblioteci u Sarajevu; Fond orijentalistike u Gazi Husrev-begovoj biblioteci; O muslimanskim sakralnim objektima u rubnim dijelovima Hercegovačkog sandžaka krajem XVII stoljeća.

Rad svakog naprijed spomenutog autora zaslužuje posebnu pažnju i elaboraciju. No prostor ne dozvoljava ni najkraći osvrt, te ćemo se zadovoljiti samo naprijed istaknutim naslovima. Stoga ćemo u nekim uopćenim konstatacijama ukazati samo na neke značajke njihovog sadržaja.

Za historičara i svakog drugog znanstvenika bliskog usmjerenja najneposrednija komunikacija s prošlošću u svim njenim aspektima, povijesnim, kulturološkim, civilizacijskim, jezičkim, jeste "primarni izvor". On je taj koji najizravnije i najobjektivnije svjedoči prošlost u njenom pravom svjetlu. Stoga je "primarni izvor" nešto što svakom radu određuje i daje specifičnu težinu, a kroz to i specifičnu težinu jednog povijesnog časopisa u cjelini. Promatran kroz tu prizmu, možemo kazati da i ovaj broj, ne samo da se odlikuje, nego mu pečat daje upravo ta dimenzija, oslonac prvenstveno na "izvor" kao fundament objektivnog pristupa prošlosti. Većina radova u cijelosti je nastala upravo na "primarnoj arhivskoj građi". Osim što svojim sadržajem u potpunosti otvaraju nove znanstvene vidike, iz anonimnosti izvode pojedince, njihove sklonosti,

svjedoče društveni položaj, ukazuju na obrazovna, kulturološka, duhovna postignuća, demistificiraju stereotype, ali svjedoče i integritetnost bosanskog krajolika u globalni islamski kulturno-civilizacijski krug i njegovo posebno mjesto u njemu. Jer, kako drugačije objasniti skončanje “deftera donacija upućenih u dva časna harema” baš u Bosni, i da upravo ovdje doživi svoju znanstvenu valorizaciju i znanstvenu artikulaciju. Sve to ne bi bilo čudno da nije riječ o najstarijem poznatom defteru te vrste koji potječe iz 1617/18. godine. Upravo ta tema ili taj rad otvara ovaj XXXIV broj časopisa *Anali*. Slijede hronološki i tematski vrlo raznolike i zanimljive teme za čiji sadržaj u ovom kraćem osvrtu nema mjesta. No, neka to bude poticaj za čitaoce da dalji hod kroz labirinte povijesnih zanimljivosti najnovijeg broja *Anala* nastave sami. Ovaj broj tematski, vremenski i sadržajno zatvara “Nacionalizacija gradskih vakufa u Gradačcu 1974. godine”. Između ta dva povijesna i prostorna međaša: “dva časna harema 1617/1618”, i “Gradačca 1974” pozicioniraju se i ostali radovi.

Kao i svaki drugi znanstveni časopis, i ovaj donosi obilje zanimljivih sadržaja kojima će se bez ikakve sumnje čitaoci radovati. Ovaj broj još jednom je potvrdio opravdanost njegovog pokretanja, ali i dalekovidnost njegovih osnivača.

Aladin Husić

Kur'an – kosmos (u) riječi

Rifet Šahinović, *U bladovima Kur'ana*, Grafis, Cazin, 2014., 357 str.

Povodom izlaska iz štampe nove knjige mr. Rifeta Šahinovića, *U bladovima Kur'ana*, u recima koji slijede želimo iznijeti nekoliko misli o Kur'anu i njegovom tumačenju.

Ima dosta razloga da se povjeruje u tezu kako je sve što je čovjek na Zemlji napisao, ispjevao, otkrio,

izumio, sagradio samo *čovjekovo tumačenje svijeta*. Ovo implicira da je čovjek sâm po sebi, u antropološkom smislu, i *tumačenjsko biće*. Ljudi kada promatraju stvari i svijet oko sebe, oni ih, na neki svoj i sebi svojstven način, zapravo, *tumače*. Taj *tumačenjski odnos* prema pojavnom svijetu i njegovim manifestacijama pohranjen je u ljudima od njihovih najranijih zemaljskih dana i traje sve do sutona njihovog ovozemaljskog životnog putovanja. Možemo kazati da je *tumačenje* bitna odrednica ljudskoga bića na Zemlji.

Ova *tumačenjska odrednica* čovjeka kao bića doživjela je svoju punu afirmaciju i aktualizaciju u islamu kao vjeri, kulturi, nauci i civilizaciji. Ovu tvrdnju nije teško dokazati. Naime, principijelno govoreći, sâm islam je *tumačenjska vjera*, u smislu da tumači i njime se tumače prethodno objavljene božanske Knjige. Rekli bismo, islam je *svojevrsni komentar (tefsir) njemu prethodećih vjerovjaka*, a unutar islama kao vjere imamo Poslanikove, alejhis-selam, riječi (*hadis*) i postupke (*sunnet*) kao *tumač islama*. Ustvari, cjelokupni njegov plemeniti život bio je i trajno ostao kao najbolji tumač islama (*uswetun haseneh*).

Otuda nam se pitanje *tumačenja Kur'ana* nadaje kao nešto sasvim *prirodno i logično*, jer ono izvire iz same prirode i strukture islama. I, doista, muslimani nikada nisu bili protiv tumačenja Kur'ana. Doduše, u historiji *tefsira* bilježi se da se nekolicina časniha ashaba nakon Poslanikova, alejhis-selam, preseljenja na ahiret, sustegla od bilo kakvog tumačenja, komentiranja ili interpretiranja Kur'ana. Ne ulazeći sada u razloge i opravdanja tog i takvog njihovog postupka, želimo naglasiti da se upravo tada, štaviše i prije polaganja samog Poslanikovog, alejhis-selam, mubarek tijela u njegov mezar, pojavio prvi primjer tumačenja Kur'ana koji nije mogao biti ovjerovljen ili potvrđen Poslanikovim, alejhis-selam, autoritetom. Mislimo na Ebu Bekrovo, neka je Allah njime zadovoljan, citiranje kur'anskog ajeta: *Muhammed je samo poslanik, a i prije njega je bilo poslanika. Pa ako bi on umro ili ubijen*

bio, zar biste se vi nazad vratili?! Onaj ko se nazad vrati, Allahu neće nimalo nauditi, a Allah će nagraditi zahvalne (Ali Imran, 144) – povodom smrti Poslanika, alejhis-selam, kada je znameniti i pravedni Omer ibn el-Hattab odbio povjerovati u to pa je ganutom do bola Omeru, Ebu Bekr, neka je Allah njima zadovoljan, pokazao Poslanikovo, alejhis-selam, mubarek tijelo i proučio ovaj ajet primjenjujući ga kao odgovor na jednu konkretnu životnu situaciju.

Od tada će muslimani u sučeljavanju sa svim životnim pitanjima, izazovima, temama i dilemama tražiti – manje ili više uspješno, što je, pak, posebno pitanje – odgovore u Casnoj Knjizi. Dakako, ovdje ne zaboravljamo činjenicu da je tumačenje Kur'ana započelo samim njegovim objavljivanjem s “plemenitih Visina”, a Poslanik, alejhis-selam, bio je prvi *mubejjin* (objasnitelj) i *mufessir* (komentator) Kur'ana, što mu je naloženo samom Objavom (En-Nahl, 44). To se u tefsirskoj literaturi imenuje kao *tefsirun-nebijj*, Vjerovjesnikov tefsir, koji nam je danas dostupan u autentičnim hadiskim zbirkama i opsežnim tradicionalnim komentarima Kur'ana.

Od tada, zapravo, započinje teći velika *tumačenjska rijeka* Kur'anske riječi s brojnim svojim pritokama i rukavcima pretočena i konkretizirana u posebnu nauku koja se terminološki naziva *tefsir*. *Tefsir* je, u najkraćem, nauka ili, bolje reći, skup nauka o tumačenju ili egzegezi Kur'ana. Ova riječ još označava: akt interpretiranja, interpretaciju, egzegezu, objašnjenje, ali također podrazumijeva i aktualni komentar Kur'ana (npr. kada kažemo tefsir Ibn Kesira ili tefsir Sejjida Qutba).

Tefsirska nauka muslimana s brojnim svojim vrstama, disciplinama i poddisciplinama zasigurno spada u red najrazuđenije i najraskošnije islamske nauke. Ako korpus islamskog prava (šeri'ata) uzmemo kao možda najveći doprinos muslimana općenito svjetskoj kulturi, onda bi na drugom mjestu po doprinosu nesumnjivo mogli staviti višestoljetnu